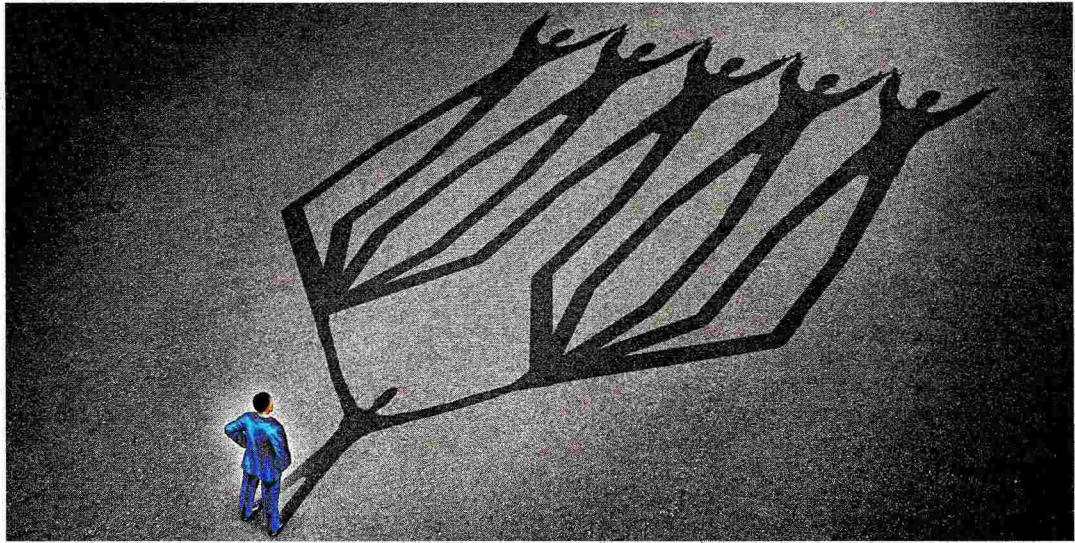
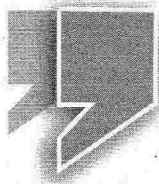

Ηγεσίες και κοινωνικό υποκείμενο

Του **ΓΙΩΡΓΟΥ**
Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ*

*Το υποκείμενο
δεν μπορεί να
υπάρξει αν δεν
αυτοσυγκροτηθεί,
μακράν από
ηγέτες, κόμματα,
«επιστημονικές
θεωρίες» και
«επαναστατικές
ιδεολογίες».
Δεν μπορεί να
υπάρξει αν δεν
είναι κοινωνικό,
συλλογικό, με
συμμετοχή
ευρέων
στρωμάτων
της κοινωνικής
πλειονότητας*

πλήττουν όλο και πιο πολύ τα μεσαία και κατώτερα στρώματα, τα οποία σημειωτέον δεν είναι υπεύθυνα για την κρίση.

Η κατάσταση αυτή είναι αποτέλεσμα και της υφής του «αντιπροσωπευτικού» πολιτεύματος. Ο Μαξ Βέμπερ στο έργο του «Η πολιτική ως επάγγελμα» (1919), με το νυστέρι ενός ρεαλιστή ανατόμου, απομυθολογεί το κοινοβουλευτικό πολίτευμα, την πολιτική και το επάγγελμα του πολιτικού, μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα. Αναδεικνύει όλη την εγγενή παθολογική κατάσταση του κοινοβουλευτισμού, κυρίως τον επαγγελματισμό, την κομματοκρατία, τη δημαγωγία, την επιρροή των εφημερίδων (τα ΜΜΕ της εποχής), τη ρουσφετολογία για τις δημόσιες θέσεις, τον συντεχνιακό ρόλο της υπαλληλίας και της γραφειοκρατίας.

Μακράν από κάθε ιδεολόγημα περί λαϊκής κυριαρχίας, που επεκράτησε αργότερα, ο Βέμπερ αναλύει τους τρόπους με τους οποίους η κομματική κλίκα με τον «μηχανισμό» της εξασφαλίζει τις ψήφους και την κυβέρνηση, μετερχόμενη διαφθορά και βία χωρίς καμία «ηθική», ερήμην της κοινωνίας. Οι διαγνώσεις του Βέμπερ έπειτα από έναν αιώνα διατηρούν την ισχύ τους στο πλαίσιο του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται όχι μόνον ερήμην της κοινωνίας, αλλά και ερήμην των κοινοβουλίων.

Ως εκ τούτου, οι πιθανές λύσεις για έξοδο από την κρίση, προς όφελος των λεηλατημένων κοινωνικών στρωμάτων και για εκδημοκρατισμό του πολιτεύματος, δεν εναπομένει στα κόμματα και στους ηγέτες, όπως νομίζει ο Χάμπερμας. Η συζήτηση και η αναζήτηση πρέπει να μετατοπιστούν από αυτές τις αποτυχημένες παραδοσιακές έννοιες και πρακτικές στα κοινωνικά σύνολα. Αυτό δεν συνεπάγεται κάποιο ιδιαίτερο προνομιούχο ρόλο σε επιμέρους τάξεις ή στρώματα, όπως λ.χ. στην εργατική τάξη του Μαρξ και των μαρξιστών.

Τα κοινωνικά στρώματα που εκ της θέσεώς τους είναι πιο ευάλωτα και πιο ευαίσθητα στις επιπτώσεις του πολιτικού-οικονομικού

συστήματος, είναι τα κατώτερα και μεσαία στρώματα, τα οποία στο πλαίσιο του νεοφιλελευθερισμού και της δεινής κρίσεως δεν μπορούν να αντιπροσωπευθούν από κανένα κόμμα και ηγέτη. Τα στρώματα αυτά αποτελούν άλλωστε πάντοτε τον μοχλό αλλαγής στην Ιστορία, όπως έχει φανεί στην αρχαιότητα, στους Νέους Χρόνους και στη μετέπειτα εποχή. Είναι το κοινωνικό «πλήθος», γνωστό τόσο στους αρχαίους συγγραφείς όσο και τους στοχαστές της νεωτερικότητας, αλλά άγνωστο στους συγχρόνους - εκτός ορισμένων εξαιρέσεων όπως η Αρεντ, ο Καστοριάδης, ο Μπούκτιν και τελευταίως ο Νέγκρι.

Το ζήτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι πώς το «πλήθος», η κοινωνική πολυπλοκότητα, θα μπορέσει να συγκροτηθεί σε πολιτικό υποκείμενο. Από τη στιγμή που αποκλείεται κάποια υποστασιοποίηση του υποκειμένου, όπως αυτή που έγινε στο παρελθόν με τις αστικές έννοιες του «λαού», «έθνους», «κράτους» ή με τις μαρξικές έννοιες του «προλεταριάτου», «κόμματος», το ζήτημα παραμένει ανοικτό. Πάντως, το υποκείμενο αυτό δεν μπορεί να υπάρξει αν δεν αυτοσυγκροτηθεί, μακράν από ηγέτες, κόμματα, «επιστημονικές θεωρίες» και «επαναστατικές ιδεολογίες». Δεν μπορεί να υπάρξει αν δεν είναι κοινωνικό, συλλογικό, με συμμετοχή ευρέων στρωμάτων της κοινωνικής πλειονότητας.

Η συμμετοχή αυτή είναι απαραίτητη για τη βιωσιμότητα του δημοκρατικού εγχειρήματος, αφού έχει αποδειχθεί η ανικανότητα των αστικών και αριστοκρατών ηγεσιών. Έχει αποτύχει ο μεγάλος ιδεολογικός μύθος των τελευταίων αιώνων - που οφείλεται και στον Μαρξ και έχει τις ρίζες του στον Πλάτωνα - πως τα κοινωνικο-οικονομικά συστήματα αρκούν να λύσουν τα κοινωνικά προβλήματα. Τα συστήματα από μόνα τους, χωρίς τα δρώντα συλλογικά υποκείμενα που θα τα εμψυχώνουν, δεν μπορούν να λειτουργήσουν προς όφελος της κοινωνικής πλειονότητας.

* Δρ Φιλοσοφίας

Ενα από τα κύρια θέματα της πολιτικής θεωρίας και της κοινωνιολογίας ήδη από τον Μακιαβέλι ήταν το ζήτημα της ηγεσίας, δηλαδή του ικανού ηγέτη που μπορεί να επηρεάσει κοινωνικά σύνολα και να διοικήσει με τρόπο αποτελεσματικό και ασφαλή, να επιφέρει αμύζουσες αλλαγές και «να παρουσιάσει ένα ικανοποιητικό πολιτικό έργο» (Βέμπερ). Το ζήτημα αυτό απασχόλησε στην αρχαιότητα τόσο τους Έλληνες (Πλάτωνα, Αριστοτέλη, Ξενοφώντα) όσο και τους Ρωμαίους (Κικέρωνα).

Στις σύγχρονες κοινωνίες εν τούτοις παρατηρείται απουσία ικανών ηγετών που θα μπορούσαν να ανοίξουν άλλες οδούς, διαφορετικές από την πελατημένη της διαχείρισης της εξουσίας, από την τεχνοκρατική διεκπεραίωση σύμφωνα με τη λογική και τις απαιτήσεις των αγορών, των τραπεζών και των επιχειρήσεων. Οι περισσότεροι πολιτικοί ήταν και είναι άχρωμοι γραφειοκράτες, κομματικά προϊόντα και υποχείριοι των αγορών, όπως ο Κλίντον, ο Μπους ο Μπλερ, ο Σρέντερ, ο Μιτεράν, ο Σαρκοζί, ο Ολάντ.

Δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν τη στόφα του ηγέτη, όπως τον ανέλυσε ο Μαξ Βέμπερ. Η διάγνωση αυτή αφορά επίσης τους αριστοκράτες, τους οικονομολόγους και τους σοσιαλιστές, αφού και αυτοί, εκεί όπου μοιράστηκαν κυβερνητικές ευθύνες, δεν αντιστάθηκαν στη γοητεία του νεοφιλελευθερισμού στην εποχή του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού. Χαρακτηριστικά παραδείγματα σε Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία κ.α.

Από την άλλη και οι κομμουνιστές μαρξιστές ηγέτες, που έπαιξαν κάποιον «επαναστατικό» ρόλο στην Ιστορία με τη βοήθεια των Κομμουνιστικών Κομμάτων και μέρους της κοινωνίας, απέτυχαν να δημιουργήσουν μια ευνομούμενη πολιτεία ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθερίας (Λένιν, Τρότσκι, Στάλιν, Μάο, Κάστρο, Χο τσι Μινγκ). Αντιθέτως, δημιούργησαν τερατώδη ολοκληρωτικά ανελεύθερα καθεστώτα.

Μέσα, λοιπόν, σε έναν κόσμο των απρόσοπτων αγρών και των μεγάλων συμφερόντων, ο πολιτικός ηγέτης δεν μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό δημοκρατικό ρόλο παρά μόνο να υπερασπίσει τα ιδιαίτερα συμφέροντα που αντιπροσωπεύει και τα οποία τον στηρίζουν. Κλασικό παράδειγμα η καγκελάριος Μέρκελ, η οποία εν μέσω δεινής κρίσεως εμφανίζεται ως ηγέτης, όχι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά της Γερμανίας, των συμφερόντων της και των Ευρωπαίων επιχειρηματιών και τραπεζιτών.

Τα μέτρα άλλωστε που προκρίνονται από την καγκελάριο δεν αγγίζουν τις πραγματικές αιτίες της κρίσης, δηλαδή τις δομικές ανισότητες που προκύπτουν αναπόφευκτα από μια νομισματική ένωση εθνικών οικονομιών, εκάστη των οποίων έχει διαφορετικό βαθμό ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας. Επιπλέον, τα μέτρα